

УДК 347.27

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.11>

ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Усатенко Андрій Валерійович,
аспірант
(Науково-дослідний інститут
публічного права,
м. Київ, Україна)

В статті розкрито юридичну природу правових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні. Доведено, що це існуючі суспільні відносини у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення, які об'єктивно врегульовані нормами права. Вони мають свій фактичний юридичний зміст. Їх призначенням є забезпечення прав громадян на якісне та в достатній кількості харчування, продовольчою безпекою держави, не допущення голоду, збереження та покращення природнього стану земель для майбутніх поколінь.

Правові відносини у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення об'єктивно зв'язують суб'єктів земельного обігу нормами права. Об'єктивність цього полягає в необхідності забезпечення прав громадян на якісне та в достатній кількості харчування, продовольчу безпеку держави, не допущення голоду, збереження та покращення природнього стану земель для майбутніх поколінь. Фактичним змістом правових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні є об'єктивно існуючі суспільні відносини в сфері обігу земель сільськогосподарського призначення, які потребують правового регулювання. Юридичним змістом є сукупність юридичних елементів а саме, суб'єктів та об'єктів права, змісту та юридичних фактів, які в сукупності забезпечують права свободи та інтереси громадян України, інших власників земельних ділянок та публічний інтерес суспільства. Об'єктом визначено самі землі господарського призначення, а також дії суб'єктів права пов'язані з ними. Змістом адміністративно-правових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення є сукупність суб'єктивних прав одного суб'єкта права земельних відносин, якому кореспондується юридичний обов'язок іншого суб'єкта права щодо земель сільськогосподарського призначення та навпаки. Доведено, що юридичні факти в аналізованій сфері це конкретна життєва обставина, з якою норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин обігу земель сільськогосподарського призначення. Вони забезпечують перехід від загальної моделі поведінки, закріплених в нормах земельного права до реалізації конкретних земельних правовідносин, щодо конкретних суб'єктів права, внаслідок чого у них виникають нові або змінені суб'єктивні права та юридичні обов'язки, виникає нове правове становище.

Ключові слова: відносини, землі сільськогосподарського призначення, зміст, норма права, обіг, продовольча безпека, суб'єкт, юридичний факт.

**LEGAL RELATIONS IN THE SPHERE OF CIRCULATION
OF AGRICULTURAL LANDS IN UKRAINE**

Usatenko Andrii Valeriiovych,
Postgraduate Student
(Research Institute of Public Law,
Kyiv, Ukraine)

The article reveals the legal nature of legal relations in the field of agricultural land circulation in Ukraine. It is proved that this is the existing social relations in the field of agricultural land, which are objectively regulated by law. They have their actual legal meaning. Their purpose is to ensure the rights of citizens to quality and sufficient food, food security of the state, prevention of hunger, preservation and improvement of the natural state of land for future generations. Legal relations in the sphere of agricultural land circulation objectively bind the subjects of land circulation by legal norms. The objectivity of this lies in the need to ensure the rights of citizens to quality and sufficient food, food security of the state, prevention of hunger, preservation and improvement of the natural state of the lands for future generations. The actual content of legal relations in the sphere of agricultural land circulation in Ukraine is the objectively existing social relations in the sphere of agricultural land circulation, which require legal regulation. Legal content is a set of legal elements, namely, subjects and objects of law, content and legal facts, which collectively ensure the rights of freedom and interests of citizens of Ukraine, other owners of land plots, and the public interest of society. The object is defined as the economic lands themselves, as well as the actions of legal entities related to them. The content of administrative and legal relations in the field of agricultural land circulation is a set of subjective rights of one subject of the law of land relations, which corresponds to the legal obligation of another subject of law regarding agricultural land and vice versa. It has been proven that legal facts in the analyzed area are a specific life circumstance with which legal norms connect the emergence, change or termination of legal relations of the circulation of agricultural land. They provide a transition from the general model of behavior enshrined in the norms of land law to the implementation of specific land legal relations in relation to specific legal subjects, as a result of which they have new or changed subjective rights and legal obligations, a new legal situation arises.

Key words: agricultural lands, circulation, content, food security, legal fact, relationships, rule of law, subject.

Постановка проблеми. У суспільстві існує велика кількість суспільних відносин які регулюються нормами права. Такі факти в науковій літературі отримали назву правові відносини. Не є виключенням із цього правила суспільні відносини що виникають у сфері обігу земель, зокрема земель сільськогосподарського призначення.

В умовах сьогодення в Україні названі відносини переживають період свого новітнього розвитку в контексті земельної реформи. Що призводить як до позитивних так і негативних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на забезпечення прав свобод та інтересів осіб у сфері земельних відносин. Все це сучасному етапі розвитку вітчизняного суспільства потребує подальшого теоретичного переосмислення та законодавчого вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми правового обігу земель сільськогосподарського призначення звертали свою увагу вчені правники. Серед них найбільш вагомий вклад внесли Ю. Губенко, Т. Зінчук, В. Курило, А. Мартин, Т. Степаненко, А. Третяк, С. Хом'яченко, В. Уркевич, В. Шкарупа та ін. Проте, безпосередньо

зазначені вчені аналізованою нами проблематикою не займалися а застережно свої зусилля на більш загальних спеціальних чи суміжних викликах.

Виклад основних положень. Словник української мови тлумачить, що «відносини» означає стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь [1]. В свою чергу під категорією «суспільний» розуміється те, що стосується суспільства, яке виражає відносини, становище людей у суспільстві. Стан коли особа відчуває потребу жити в суспільстві, в колективі. Зокрема в енциклопедичному словнику наводиться приклад, що суспільні відносини - це відносини між людьми, які встановлюються в процесі їх спільної практичної та духовної діяльності [2].

В теорії права під правовими відносинами розуміються суспільні відносини які врегульовані нормами права. Вони є наслідком дії права. Але правий відносини з'являється не лише тому що діють правові норми, а тому що певні суспільні відносини об'єктивно потребують правової регламентації, не можуть нормально розвивається без неї. Адже право регулює не всі а найважливіші для держави суспільства і окремих індивідів відносини, без яких неможливо їхати нормально світі діяльність [3].

Класичним випадком суспільних відносин які потребують врегулювання нормами права є земельні відносини, адже вони зачіпають інтереси практично усіх громадян та більшості юридичних осіб їх не врегулювання може призвести до порушення чисельних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб відповідно вони об'єктивно врегульовуються нормами права. Іншими словами у земельній сфері майже завжди виникають об'єктивні правові відносини.

Найбільш рельєфно правові відносини проявляються при врегулюванні обігу земель сільськогосподарського призначення. Адже, раціональний та Бережне їх використання є запорукою продовольчої безпеки держави, недопущення голоду, забезпечення громадян якісним та у різноманітним харчування. Що є первинною цінністю для суспільства. Відповідно правові відносини які виникають у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення потребують більш ґрунтовної теоретичної розробки та законодавчого врегулювання, що здійснюється законодавцем та суб'єктами публічної адміністрації в процесі розпорядчої діяльності в Україні.

Юридичні літератури класичного виділяють фактичний та юридичний зміст правових відносин. Згідно із другим підходом правовідносини мають складну структуру, яка характеризується взаємопов'язані всіх її складових компонентів. До них відносяться суб'єкти правовідносин, об'єкти правовідносин, зміст правовідносин та юридичні факти. Суб'єкти правовідносин це учасники їх, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки недільної специфічними юридичними властивостями щодо їх використання [3]

Суб'єктами правових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення є різноманітні приватні та публічні суб'єкти права. До перших слід віднести власників земель господарського призначення та орендарів, які обробляють зазначені землю з метою вирощення сільськогосподарської продукції та її обробки і зберігання. До других відносяться різноманітні суб'єктів публічної адміністрації, які контролюють ефективність, законність екологічну безпечність, недопущення виснаження земель сільськогосподарського призначення.

Наприклад, Міністерство аграрної політики та продовольства України, що є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Воно є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує: формування та реалізує державну аграрну політику, державну політику у сферах сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, розвитку фермерства, моніторингу та родючості

грунтів на землях сільськогосподарського призначення; формування та реалізацію державної політики у сферах земельних відносин, землеустрою, у сфері Державного земельного кадастру, державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів; формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення та інноваційного розвитку агропромислового комплексу; формування та реалізацію державної політики у сфері меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем [4]

Юридичним змістом правових відносин є взаємозв'язок зафіксованих у нормах права суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників правовідносин коли кожному суб'єктивному праву зафіксовано нормі права 1 суб'єкта права відповідає кореспондується певний юридичний обов'язок іншого суб'єкта суб'єктів права і навпаки. Суб'єктивне право це передбачені для повноважної особи міра можливої або дозволеної поведінки забезпеченої відповідним юридичним обов'язком інших зобов'язаних осіб. Юридичний обов'язок це передбачені для зобов'язальні особи та забезпечення можливості державного примусу вид і міра необхідної поведінки які потрібно виконувати в інтересах уповноважених осіб, які мають відповідні суб'єктивні права [3]

Наприклад, згідно із діючим вітчизняне законодавство власники земельних ділянок мають право на власний розсуд володіти користуватися та розпоряджатися своїми земельними ділянками у відповідності до заборонних норм чинного законодавства та моральних засад суспільства. Іншими словами їм, якщо вони є приватними особами дозволено робити і своїми земельними ділянками усе що прямо не заборонено законом. Свою чергу вони зобов'язані: забезпечувати використання їх за цільовим призначенням; додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; своєчасно сплачувати земельний податок; не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів; підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі; своєчасно надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів у порядку, встановленому законом; дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних з встановленням земельних сервітутів та охоронних зон; зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем; за свій рахунок привести земельну ділянку у попередній стан у разі незаконної зміни її рельєфу, за винятком здійснення такої зміни не власником земельної ділянки, коли приведення у попередній стан здійснюється за рахунок особи, яка незаконно змінила рельєф. При цьому законом можуть бути встановлені інші обов'язки власників земельних ділянок [5]

Також адміністративні обов'язки та права встановлюється і щодо суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють контроль та нагляд за обігом земель сільськогосподарського призначення. Проте вони є більш деталізованими, адже вони можуть діяти на відміну від приватних осіб тільки у відповідності до другого способи правового регулювання коли їм заборонено усе, крім того що прямо дозволено законом.

Що стосується юридичних фактів, то це конкретна життєва обставина, з якою норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин. Головне призначення юридичних фактів у процесі правового регулювання це забезпечити виникнення зміну або припинення правових відносин. Вони забезпечить перехід від загальної моделі поведінки, закріпленій юридичні норми до конкретних правовідносин. [3]

Прикладом юридичного факту в аналізованій сфері є Рішення Раївської сільської об'єднаної територіальної громади Синельниківського р., Дніпропетровської обл. про передачу земельних ділянок державної власності у комунальну власність. Зокрема в якому визначено, що відповідно до ст. 151, 117, 122 Земельного кодексу України, керуючись ст. 26, 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 р. № 60 «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад», сільська рада вирішила: Доручити виконавчому комітету Раївської сільської ради звернутися до Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській обл. з клопотанням про передачу у комунальну власність земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, які сформовані, але не були внесені до Акту приймання – передачі та відповідно не передані у комунальну власність згідно з наказом Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області «Про передачу земельних ділянок державної власності у комунальну власність» від 27.09.2018 р. №4-3772/15-18-СГ, загальною площею 57,794 га. [6]

Все вище викладене дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо правових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні:

- правові відносини у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення це взаємозв'язки суб'єктів такого обігу, які об'єктивно врегульовані нормами права;

- об'єктивність такого правового врегулювання обґрунтовується необхідність забезпечення прав громадян на якісне та в достатній кількості харчування, продовольчою безпекою держави, не допущення голоду, збереження та покращення природнього стану земель для майбутніх поколінь;

- фактичним змістом правових відносин у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні є сукупність пов'язаних між собою приватний і публічних суб'єктів та об'єктів правових відносини, змісту та юридичних фактів, як приводять до виникнення змiну чи припинення правових відносин у сфері обігу земель господарського призначення;

Отже, правові відносини у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні – це існуючі суспільні відносини у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення, які об'єктивна врегульовані нормами права мають свій фактичний юридичний зміст з метою забезпечення прав громадян на якісне та в достатній кількості харчування, продовольчою безпекою держави, не допущення голоду, збереження та покращення природнього стану земель для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Відносини. Академічний тлумачний словник (1970–1980). Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. Стор. 612. 2021. URL: <http://sum.in.ua/s/vidnosynu>.
2. Суспільний. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. Стор. 858. 2021. URL: <http://sum.in.ua/s/suspiljnyj>
3. Теорія держави і права: навчальний посібник: автори упорядники В. Галунько, Г. Пономаренко, В. Шкарупа; за заг. ред. В. Шкарупи. Херсон: ВАТ «ХМД», 2010. 280 с.
4. Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124. Верховна рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text>
5. Земельний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. ст. 27
6. Про передачу земельних ділянок державної власності у комунальну власність. Затверджено Рішенням сесії від 9 листопада 2018 р. № 434. Раївська сільська рада. 2019. URL: <https://ray.otg.dp.gov.ua/ua/rishennya-gromadi/pro-peredachu-zemelnih-dilyanok-derzhavnoyi-vlasnosti-u-komunalnu-vlasnist>.